

The Effectiveness of Moral Values Teaching (through Storytelling and Animation) on the Development of Social Skills of Pre-school Children

Mohadese Mohammadi Nasrabad^{*}, Seyed Kazem Alavi Langroudy^{}**

Ahmad Zandvanian^{*}, Mahdiye Estabraghi^{****}**

Abstract

The purpose of this study was to investigate the effectiveness of moral values teaching (through storytelling and animation) on the development of social skills of pre-school children. The research method was "quasi-experimental" –factorial design. The statistical population of this study included all pre-school children of Yazd city in 2015, based on the sampling, 102 pre-school children were selected and divided in to five groups. Finally, by random selection, four groups (two boys and two girls groups) were selected as the experimental group (storytelling, cartoon) and one group as control group. Moral values were taught to experimental groups in 10 sessions through storytelling or animation. Social Skills Questionnaire (Weert, 1984) completed by parents and educator's before and after of treatment. Data was analyzed using inferential statistics (Mancova test and analysis of variances). The results of parents' group showed that moral values teaching through cartoon and storytelling significantly ($p < 0.001$) increased social skills in pre-school children. Also, the results of educator's group showed that education of moral values

* M. A. in Curriculum Development, Yazd University, Yazd, Iran, mohadesemohammadi26@yahoo.com

** Assistant Professor, Department of Education, Yazd University, Yazd, Iran, kalavi@yazd.ac.ir

*** Assistant Professor, Department of Education, Yazd University, Yazd, Iran, azand2000@yazd.ac.ir

**** M.A in Educational Psychology (Corresponding Author), Yazd University, Yazd, Iran, estabraghi87@yahoo.com

Date of receipt: 8/8/1398, Date of acceptance: 18/11/1398

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

through storytelling significantly ($p < 0.001$) increased social skills in pre-school children. Also, social skills of girls are higher than boys in preschool period.

Keywords: ethical values teaching, storytelling, animation, social skills, pre-school children.

اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی (از طریق قصه‌گویی و پویانمایی) در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی

محدثه محمدی نصرآباد^{*}، سیدکاظم علوی لنگرودی^{**}

احمد زندوانیان^{***}، مهدیه استبرقی^{****}

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی (از طریق قصه‌گویی و پویانمایی) در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی بود. روش پژوهش از نوع طرح‌های عاملی «شبه‌آزمایشی» بود. ۱۰۲ کودک یک مرکز پیش‌دبستانی از جامعه آماری کودکان پیش‌دبستانی ناحیه ۲ شهر یزد در سال ۱۳۹۴ انتخاب شده و به پنج گروه معادل متسبب شدند. سپس به تصادف چهار گروه به‌عنوان گروه آزمایش (جنسیت* قصه/پویانمایی) و یک گروه کنترل (پسر بدون مداخله) انتخاب شدند. آموزش ارزش‌های اخلاقی گروه‌های آزمایش از طریق قصه‌گویی یا پویانمایی (نقاشی متحرک) در ۱۰ جلسه سی دقیقه‌ای اجرا شد. قبل و بعد از آموزش پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی ویرت (۱۹۸۴) توسط والدین و مربیان تکمیل شد. داده‌ها با آزمون‌های مانکوا، تحلیل کوواریانس، و تحلیل واریانس تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد از نظر والدین آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق پویانمایی (موثرتر در پسران) و قصه‌گویی (موثرتر در

* کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران، mohadesemohammadi26@yahoo.com

** استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه یزد، alavi@yahoo.com

*** استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه یزد، azand2000@yazd.ac.ir

**** کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی (نویسنده مسئول)، یزد، ایران، estabraghi87@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۰۸، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۱۸

دختران) به طور معناداری ($p < 0/001$) باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان (در محیط غیررسمی خانه) می‌شود. هم‌چنین، از نظر مریبان، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی به طور معناداری ($p < 0/001$) باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان (در محیط رسمی آموزشگاه) می‌شود. در مجموع، مهارت اجتماعی دختران از پسران دوره پیش‌دبستانی بالاتر است.

کلیدواژه‌ها: آموزش ارزش‌های اخلاقی، قصه‌گویی، پویانمایی، مهارت‌های اجتماعی، کودکان پیش‌دبستانی.

۱. مقدمه

متفکران بزرگی مانند روسو (Rousseau) و کانت (Kant) از یک سو هدف مهم تربیت را تبدیل انسان طبیعی به انسان اخلاقی می‌دانستند (کاردان ۱۳۸۱: ۱۵۵) و از سوی دیگر، بر اهمیت تربیت در دوران کودکی تأکید می‌کردند. این تأکید سرآغاز توجه شدید متفکران به مطالعه علمی این دوران و گسترش آموزش‌های عمومی برای کودکان از پنج‌سالگی تا پایان نوجوانی توسط دولت‌مردان آلمان و فرانسه (هم‌زمان با انقلاب صنعتی و انقلاب ۱۷۸۹ فرانسه) شد. تربیت در دوران پیش‌دبستانی یعنی سال پنجم و ششم زندگی دارای سه جنبه تربیت حواس، تربیت تخیل، و تربیت شخصیت است و بازی مناسب‌ترین روش تربیتی این دوره است (شکوهی ۱۳۸۱: ۱۴۳). دوران پیش‌دبستانی مناسب‌ترین زمان آموزش ارزش‌های اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی به کودکان است تا موجبات رشد و شکوفایی آن‌ها از کودکی تا بزرگسالی فراهم شود (عباسی و دیگران ۱۳۹۴: ۷۳). بی‌تردید، یادگیری مهارت‌های اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی برای تشخیص درست/ نادرست و خیر/ شر پیش‌نیاز حضور در جامعه است. مهارت‌های اجتماعی طیف گسترده‌ای از رفتارها از قبیل توانایی شروع ارتباط مؤثر و مناسب با دیگران، ارائه پاسخ‌های مفید و شایسته، تمایل به رفتارهای سخاوتمندانه، هم‌دلانه، و یاری‌گرانه، دوری از تمسخر، قلدری، و زورگویی به دیگران (جلیلی آبنکار ۱۳۸۹: ۶۹)، و ابعادی مانند برقراری ارتباط، حل مسئله، تصمیم‌گیری، جرئت‌ورزی، تعاملات با هم‌سالان و گروه، و خودمدیریتی را در بر می‌گیرد (حسین‌خانزاده و یعقوب‌نژاد ۱۳۸۹: ۹). تمایل به ارزیابی مهارت‌های اجتماعی کودکان در سال‌های اخیر در روان‌شناسان مشهود است. از نظر ویگوتسکی (Vygotsky 1987) و بندورا (Bandura 1977) تعامل اجتماعی منبع مهم رشد روانی کودکان است. کودکان در تعامل با دیگران می‌آموزند که چگونه رفتار و قضاوت کنند (مقتدری و رفاهی ۱۳۹۰: ۴۲). براساس

مطالعات علمی، دانش‌آموزانی که مهارت اجتماعی کافی کسب کرده‌اند در ایجاد رابطه با هم‌سالان و یادگیری در محیط آموزشی موفق‌تر از دانش‌آموزان فاقد این مهارت‌ها هستند (کردی و دیگران ۱۳۸۹: ۶).

علاوه بر مهارت‌های اجتماعی، یکی دیگر از موضوعات مهم در دوران کودکی مسئله ارزش‌های اخلاقی و چگونگی آموزش آن‌ها به کودکان است. ارزش‌های اخلاقی عبارت از قواعد و اصول اخلاقی است که انسان‌ها در زندگی به کار می‌گیرند و رفتارشان با یک‌دیگر را منظم می‌کنند. سنین کودکی و نوجوانی دوره‌ای حساس و مؤثر در شکل‌گیری شخصیت فرد است و نقش عوامل محیطی و آموزشی در این دوره را نمی‌توان نادیده گرفت (ناخدا و جوادی ۱۳۹۲: ۱۵۸). براساس نتایج تحقیقات علمی، قصه‌گویی (story telling)، بهره‌گیری از پویانمایی‌های متأثر از نظریه یادگیری مشاهده‌ای بندورا، و آموزش از طریق بازی رویکردهای مناسب آموزش در سنین پیش‌دبستانی‌اند. پتانسیل قصه به‌حدی است که خداوند در قرآن کریم بسیاری از مباحث ظریف اعتقادی، اجتماعی، و اخلاقی را در قالب زیباترین داستان‌ها طرح کرده است (سلیمان‌نژاد و سودی ۱۳۹۲: ۸۶). البته جان هولت (Holt) به مریبان گوش زد می‌کند: «دخاله زیاد در بازی و یادگیری کودکان غالباً آن‌ها را متوقف می‌کند» (سپهر و زمانی ۱۳۹۵: ۲۶۹).

در ادامه، به برخی تحقیقات درباره اثربخشی آموزش از طریق بازی، قصه‌گویی، و پویانمایی (نقاشی متحرک) در کودکان اشاره می‌شود. امرال (Emral 2001) به بررسی تأثیر پویانمایی‌ها در شخصیت کودکان پیش‌دبستانی پرداخت. مشاهدات پژوهش‌گر نشان داد که کودکان حتی بدون فکرکردن در مورد محتوای برنامه‌های پویانمایی مفهومی برای آن می‌سازند. کودکان به محرک‌های پویانمایی توجه نشان می‌دهند و همچنین اجزای محتوا را با هم ترکیب می‌کنند. تحلیل کوواریانس نشان داد که همانندسازی کودک از محتوای فیلم و شخصیت‌های پویانمایی بسیار زیاد است؛ بنابراین به کمک فیلم‌ها می‌توان عادت‌های مثبت و کارآمدی در کودکان ایجاد کرد و عادات منفی یا مشکلات رفتاری را کاهش داد. بررسی تأثیر قصه‌گویی در افزایش مهارت‌های اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی هنگ‌کنگ توسط هوی و لو (Hue and Lou 2006) نشان داد قصه‌گویی مهارت‌های اجتماعی کودکان را به‌طور معناداری افزایش می‌دهد. یونستینس دوتیر (Unnsteinsdottir 2012) در بررسی اثربخشی شن‌بازی و قصه‌گویی در مشکلات رفتاری و هیجانی کودکان با آزمون تحلیل کوواریانس دریافت که می‌توان از قصه برای کاهش مشکلات رفتاری و هیجانی دانش‌آموزان استفاده کرد. هم‌چنین، شن‌بازی و قصه‌گویی رشد رفتاری و هیجانی کودکان را

تسهیل می‌کند. برنی و بترنکورت (Berney and Bétrancourt 2016) در فراتحلیل ۵۰ مقاله بررسی کردند که آیا تماشای پویانمایی یادگیری را افزایش می‌دهد؟ یافته‌ها نشان داد که اولاً از پویانمایی می‌توان به‌منظور آموزش بسیاری از مفاهیم و ارزش‌ها استفاده کرد؛ ثانیاً حتی اگر پویانمایی همراه با توضیح و بحث درباره آن نباشد می‌تواند تأثیر به‌سزایی در یادگیری داشته باشد. دیرگارتنا و همکاران (Diergarten et al. 2017) پژوهشی با عنوان «تأثیر سواد رسانه‌ای در یادگیری کودکان از فیلم‌ها و رسانه‌ها» انجام دادند. در این پژوهش ۱۵۰ کودک با میانگین سنی ۵/۳ سال شرکت داشتند. یافته‌ها نشان داد که کودکان پیش‌دبستانی با مشاهده فیلم‌های آموزشی دانش جدیدی درمورد محیط، ارزش‌ها، و رفتارها به‌دست می‌آورند. خان تری جی ترانن (Khantreejitranon 2018) در پژوهشی مداخله‌ای (از نوع تک‌آزمودنی A-B-A-B)، با استفاده از قصه‌های اجتماعی، رفتارهای نامناسب پنج کودک مبتلا به اوتیسم را به‌طور معناداری کاهش داد. نمودار رسم‌شده برای هر آزمودنی به‌طور معناداری کاهش رفتارهای نامناسب را نسبت به عملکرد خط پایه‌اش نشان می‌دهد.

پژوهش‌های همایی و دیگران (۱۳۸۸) درباره تأثیر قصه‌گویی در سازگاری کودکان نشان داد قصه‌گویی باعث ایجاد تفاوت معنادار بین میانگین شش حیطه رفتار سازگاری کودکان (۴-۶ ساله) گروه آزمایش و کنترل شده است. تحقیق مداخله‌ای رجب‌پور فرخانی و جهان‌شاهی (۱۳۹۰) نشان داد قصه‌درمانی در کاهش اختلالات رفتاری دانش‌آموزان پسر دوره ابتدایی مؤثر است. پژوهش مفیدی و کفیلی مقدم (۱۳۹۱) نشان داد آموزش اخلاق به‌کمک فیلم‌های پویانمایی در افزایش آگاهی کودکان پیش‌دبستانی درمورد مفاهیم اخلاقی (روحیه احترام، راست‌گویی، شجاعت، مهربانی، وجدان، و هم‌دلی) مؤثر است. پژوهش مداخله‌ای روشن چسلی (۱۳۹۲) نشان داد قصه‌گویی مبتنی بر آموزش مهارت‌های اجتماعی افزایش معناداری در خرده‌مقیاس‌های همکاری، ابراز وجود، مهار خود، و نمره کلی مهارت‌های اجتماعی ایجاد کرده است. پژوهش مداخله‌ای علی‌اکبری و دیگران (۱۳۹۳) تأثیر معنادار قصه‌گویی در هوش اخلاقی (متغیرهای هم‌دلی، وجدان، احترام، و بردباری) دختران ۴ تا ۶ ساله مهدکودک‌های شهر اصفهان را نشان داد. در تحقیق مداخله‌ای گودرزی و دیگران (۱۳۹۳) آموزش مهارت‌های زندگی به‌روش قصه‌گویی در میزان غلبه بر خشم کودکان مؤثر بوده است. پژوهش مداخله‌ای پاکدامن و دیگران (۱۳۹۴) تأثیر معنادار قصه‌درمانی در کاهش اضطراب، درد، و خشم از دندان‌پزشکی را در کودکان ۴-۸ ساله نشان داد. پژوهش شکوفه‌فرد و دیگران (۱۳۹۴) با آزمون تحلیل واریانس اندازه‌های مکرر

نشان داد قصه‌گویی مبتنی بر دل‌بستگی به‌طور مؤثری از مزاحمت‌های زمان خواب کودک می‌کاهد و منجر به بهبود معنادار رابطه‌ی والد - کودک و ارتقای سلامت روانی و رفتاری کودک و خانواده می‌شود. پژوهش مداخله‌ای جمالی فیروزآبادی و آقائی میبدی (۱۳۹۴) با هدف بررسی تأثیر قصه‌گویی در مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی در شهر تهران نشان داد که قصه‌گویی در افزایش مهارت‌های اجتماعی تأثیر معنادار دارد و میزان مهارت‌های اجتماعی کودکان پسر به‌طور معناداری بیش از کودکان دختر است. رجیبی همدانی و دیگران (۱۳۹۶) در بررسی پنج افسانه‌ی ایرانی پریان (براساس نظریه‌ی لیپمن) به‌عنوان ابزاری اساسی برای فکری‌پروری و آموزش کودکان دریافتند که این افسانه‌ها مفاهیمی متعالی مانند زیبایی، عشق، دانایی، و خودبینی دارند. درون‌مایه‌ی فلسفی آن‌ها غنی و زمینه‌ساز گفت‌وگو و تکوین پرسش‌های چالشی در ذهن کودکان و الگویی از حلقه‌ی کندوکاو است. البته برخی افسانه‌ها قسمت‌های خشنی دارند که با شرایط اجتماعی کنونی مطابقت ندارند. مقایسه‌ی بازی‌های سنتی و نوین دوره‌ی ابتدایی از منظر ارزش‌آموزی توسط رضایی آقاجان و دیگران (۱۳۹۸) نشان داد که همه‌ی بازی‌های سنتی حاوی آموزه‌هایی در زمینه‌ی نظم، قانون‌مندی، همکاری، هم‌یاری، مهرورزی، و ابراز محبت‌اند (تنها ۲ بازی نشانه‌هایی از خشونت دارند). در میان ۴۰ بازی نوین، ۲۴ بازی به نظم و قانون‌مندی، ۱۰ بازی به هم‌یاری، و ۲ بازی به مسئولیت‌آموزی پرداخته‌اند، اما هیچ‌یک از بازی‌های نوین به مهرورزی و ابراز محبت نپرداخته‌اند.

توجه به تقویت ارزش‌های اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی در کودکان از اهمیت بالایی برخوردار است، چراکه کودکان و نوجوانانی که قواعد اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی را به‌خوبی یاد می‌گیرند روابط مستحکمی را با اعضای خانواده و اجتماع برقرار می‌کنند و سطح بالایی از سازگاری اجتماعی را از خود بروز خواهند داد. بررسی قضاوت اخلاقی کودکان پیش‌دبستانی (۵ و ۶ ساله) توسط خاکپور و مهرآفرید (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که این کودکان در آیت‌های دروغ، خسارت مادی، و دزدی توجه بیشتری به قصد و نیت (انگیزه‌ی درونی) دارند. میزان توجه به قصد و نیت با افزایش سن افزایش (هم‌سو با یافته‌های پیازه) و میزان توجه به نتیجه و اثر کار با افزایش سن کودک کاهش می‌یابد.

در کشور ما در زمینه‌ی آموزش اخلاق بر روش آموزش موعظه‌ای (آموزش مستقیم) تأکید بیش‌تری می‌شود. این روش در قالب محتوای برخی از دروس مثل بینش اسلامی و دروس پرورشی ارائه می‌شود؛ اما برخی از مطالعات نشان می‌دهد که آموزش مستقیم تأثیر چندانی ندارد، بلکه آموزش غیرمستقیم و ضمنی می‌تواند تأثیر بیش‌تری داشته باشد

(خسروی و باقری ۱۳۸۷). باتوجه به تحقیقات مربوط به آثار آموزش اخلاقی غیرمستقیم از طریق قصه‌گویی و پخش پویانمایی بر کودکان پیش‌دبستانی، پژوهش حاضر در نظر دارد اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی و پویانمایی در مهارت‌های اجتماعی کودکان را از نظر والدین و مربیان در قالب دو فرضیه زیر بررسی کند:

فرضیه اول: از نظر والدین، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق پویانمایی و قصه‌گویی در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر دارد.

فرضیه دوم: از نظر مربیان، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق پویانمایی و قصه‌گویی در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر دارد.

۲. روش پژوهش

این پژوهش از حیث هدف کاربردی است و روش آن از نظر شیوه جمع‌آوری داده‌ها که تأثیر ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی و پویانمایی در مهارت‌های اجتماعی را می‌سنجد از نوع «شبه‌آزمایشی» با طرح‌های عاملی (دو متغیر مستقل) است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کودکان پیش‌دبستانی ناحیه ۲ شهر یزد در سال ۱۳۹۴ است که ۱۰۵ نفر از آن‌ها در یک مرکز پیش‌دبستانی به‌عنوان نمونه انتخاب شدند (۳ کودک در طی آموزش به پیش‌دبستانی دیگری رفتند و تحلیل‌ها درباره ۱۰۲ کودک انجام شد). باتوجه به جدول ۱، افراد نمونه به پنج گروه معادل تقسیم شدند. درنهایت با گزینش تصادفی چهار گروه (دو گروه پسر و دو گروه دختر) به‌عنوان گروه آزمایش (قصه‌گویی، پویانمایی) و یک گروه به‌عنوان گروه کنترل انتخاب شدند. ابتدا پیش‌آزمون مهارت‌های اجتماعی کودکان توسط والدین و مربیان تکمیل شد. سپس گروه‌های آزمایش در معرض متغیر مستقل (آموزش ارزش‌های اخلاقی طی ۱۰ جلسه سی دقیقه‌ای از طریق قصه‌گویی یا پویانمایی) قرار گرفتند، ولی گروه کنترل هیچ آموزشی دریافت نکرد (مراحل انجام پروژه و زمان‌بندی آن در جدول ۲ آمده است). درنهایت، پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی توسط والدین و مربیان تکمیل شد. نظرهای مربیان نشان‌دهنده میزان تأثیر آموزش‌ها در محیط رسمی آموزشگاه و نظرهای والدین نشان‌دهنده میزان تأثیر آموزش‌ها در محیط غیررسمی خانه است. برای تحلیل داده‌ها، پس از بررسی و اطمینان از رعایت پیش‌فرض‌ها، از آزمون مانکوا، آزمون آنکوا، تحلیل واریانس، و آزمون تعقیبی بنفرونی در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

جدول ۱. دیاگرام شبه‌آزمایشی طرح‌های عاملی

پس‌آزمون	متغیر مستقل * جنسیت	پیش‌آزمون	گروه
T2	قصه‌گویی * پسر	T1	آزمایش سطح ۱
T2	قصه‌گویی * دختر	T1	آزمایش سطح ۲
T2	پویانمایی * پسر	T1	آزمایش سطح ۳
T2	پویانمایی * دختر	T1	آزمایش سطح ۴
T2	---- * پسر	T1	کنترل ۵

۳. ابزار

مقیاس درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی، با ۵۶ عبارت توسط ویرت (Weert 1984) به‌منظور سنجش مهارت‌های اجتماعی کودکان ۴ تا ۶ ساله تهیه شده و در مجموع از سه زیرمقیاس عدم کفایت اجتماعی، نداشتن مهارت اجتماعی، و ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان تشکیل شده است. والدین یا معلم با انتخاب گزینه درست یا نادرست مشخص می‌کنند که آیا عبارت موردنظر در مورد کودک صدق می‌کند یا خیر. نمره‌گذاری آزمون به‌صورت صفر و یک است. کم‌ترین نمره آزمون ۰ و بیش‌ترین نمره ۵۶ است. نمرات پایین نشان‌دهنده مهارت‌های اجتماعی بالا و نمرات بالا نشان‌دهنده ضعف آموذنی در این مورد است. در پژوهش ویرت و لاکر (Weert and Lakher 1984) ضریب آلفای زیرمقیاس عدم کفایت اجتماعی در یک نمونه ۱۲۲۶ نفری ۰/۸۹، ضریب آلفای زیرمقیاس نداشتن مهارت اجتماعی ۰/۸۱، و ضریب آلفای زیرمقیاس روابط با هم‌سالان ۰/۸۴ گزارش شده است. پایایی حاصل از بازآزمایی این مقیاس در پژوهش طهماسبی آشتیانی و دیگران (۱۳۹۳) ۰/۹۱ گزارش شده است.

جدول ۲. مراحل اجرای پروژه برنامه مداخله‌ای

عنوان	اهداف	دقیقه
۱	اجرای پیش‌آزمون	
۲	ایجاد ارتباط اولیه و آموزش مهارت‌های	۳۰
۳	آموزش امانت‌داری	۳۰

۳۰	درک مفهوم راست‌گویی، ارتقای دانش و آگاهی دربارهٔ راست‌گویی (از پویانمایی قصه‌های غزاله با موضوع دروغ‌گویی و قصه با موضوع حسنی دروغ نمی‌گه برای آموزش استفاده شد).	آموزش راست‌گویی	۴
۳۰	درک مفهوم یاری‌رساندن، کمک به آگاهی دربارهٔ یاری‌رساندن به دیگران، استفاده از راه‌هایی که می‌توان با آن به دیگران کمک کرد (در این جلسه از پویانمایی مهارت‌های زندگی با موضوع کمک‌کردن و قصه با موضوع هدیهٔ خرگوش کوچولو برای آموزش استفاده شد).	آموزش یاری‌رساندن به دیگران	۵
۳۰	درک مفهوم مسخره‌کردن، افزایش آگاهی در مورد نارو بودن عیب‌جویی و مسخره‌کردن دیگران و آثار مخرب آن (در این جلسه از پویانمایی قصه‌های غزاله با موضوع عیب‌جویی و قصه با موضوع دماغ‌زی - زی برای آموزش استفاده شد).	آموزش مسخره‌کردن دیگران	۶
۳۰	درک مفهوم خوش‌قولی، ارتقای دانش در مورد خوش‌قولی، خوش‌خلق بودن در زندگی (در این جلسه از پویانمایی قصه‌های غزاله با موضوع خوش‌قولی و قصه با موضوع روباه خوش‌قول برای آموزش استفاده شد).	آموزش وفای به عهد (خوش‌قولی)	۷
۳۰	درک مفهوم قناعت، افزایش آگاهی کودکان از تفاوت در زندگی انسان‌ها، پذیرش و احترام گذاشتن به همهٔ تفاوت‌ها (از پویانمایی قصه‌های غزاله با موضوع قناعت و قصه با موضوع گربهٔ ناراحت برای آموزش استفاده شد).	آموزش قناعت	۸
۳۰	کمک به درک مفهوم حسادت، افزایش آگاهی در مورد نارو بودن حسادت و آثار مخرب آن بر فرد و دیگران (از پویانمایی قصه‌های غزاله با موضوع حسادت و قصهٔ موش تنها برای آموزش استفاده شد).	آموزش حسادت‌نکردن	۹
۳۰	درک مفهوم تهمت، افزایش آگاهی در مورد نارو بودن تهمت و آثار مخرب آن (از پویانمایی قصه‌های غزاله با موضوع تهمت‌زدن و قصهٔ کبوتر عجول برای آموزش استفاده شد).	آموزش تهمت‌نزدن	۱۰
۳۰	درک مفهوم رازداری، رازدار بودن در زندگی (در این جلسه از پویانمایی قصه‌های غزاله با موضوع رازداری و قصه با موضوع کلاغ خبرچین برای آموزش استفاده شد).	آموزش رازداری	۱۱
اجرای پس‌آزمون			۱۲

۴. یافته‌ها

فرضیهٔ اول: از نظر والدین، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق پویانمایی و قصه‌گویی در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر دارد.

به دلیل شباهت جداول آزمون‌ها و جلوگیری از تکرار، جداول ادغام شده‌اند. قبل از اجرای آزمون مانکوا و تحلیل کوواریانس، ابتدا باید پیش‌فرض‌ها (همگنی شیب رگرسیون، آزمون لوین بررسی برابری واریانس، آزمون باکس، و اثر پیلائی) رعایت شده باشند. مقدار F در جدول ۳ نشان می‌دهد که در همه موارد شیب رگرسیون دو متغیر تفاوت معناداری با هم ندارند و فرض همگنی شیب رگرسیون متغیر مهارت‌های اجتماعی و خرده‌مقیاس‌های آن تأیید می‌شود. هم‌چنین، نتایج آزمون لوین در جدول ۳ مشخص کرد که متغیر مهارت‌های اجتماعی کل و مؤلفه‌های آن دارای واریانس برابر در گروه‌ها هستند.

جدول ۳. همگنی شیب رگرسیون و برابری واریانس لوین مهارت‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن در گروه والدین

متغیر	منبع	F	p	لوین	df1	df2	p
عدم کفایت اجتماعی	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۱/۱۴	۰/۳۴	۰/۳۴	۲	۶۸	۰/۷۱
نداشتن مهارت اجتماعی	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۰/۵۶	۰/۶۸	۱/۴۴	۲	۶۸	۰/۲۴
ارتباط نداشتن با هم‌سالان	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۰/۶۱	۰/۶۵	۲/۲۵	۲	۶۸	۰/۱۱
مهارت‌های اجتماعی کل	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۱/۳۹	۰/۲۴	۰/۹۵	۲	۶۸	۰/۳۹

قبل از تحلیل نتایج مانکوا، آزمون باکس برای ارزیابی شرط برابری ماتریس‌های کوواریانس متغیرهای وابسته انجام شد. سطح معناداری بیش‌تر از ۰/۰۰۱ در جدول ۴ نشان می‌دهد از مفروضه یک‌سانی ماتریس واریانس – کوواریانس درمورد مؤلفه‌های مهارت اجتماعی تخطی نشده است (پالانت ۱۳۸۹: ۳۹۵). بنابراین همه پیش‌فرض‌های لازم برای آزمون تحلیل کوواریانس رعایت شده‌اند، در نتیجه فرضیه اول به‌کمک آزمون مانکوا بررسی شد.

جدول ۴. آزمون باکس جهت برابری ماتریس‌های کوواریانس برای مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه والدین

آماره	F	df1	df2	p
۶۱/۷۶	۲/۳	۲۴	۲۰۹۶۵/۰۷	۰/۰۶

جدول ۵. تحلیل کوواریانس یک‌راهه در متن مانکوا برای مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه والدین

منبع تغییرات	متغیر	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	p	مجزور اتا
گروه	عدم کفایت اجتماعی	۱۰۹/۴۱	۲	۵۷/۷	۴/۶۹	۰/۰۱	۰/۱۳
	نداشتن مهارت اجتماعی	۲۸/۸۸	۲	۱۴/۴۴	۱/۰۱	۰/۳۷	۰/۰۳
	ارتباط نداشتن با هم‌سالان	۲۱/۰۶	۲	۱۰/۵۳	۲/۷	۰/۰۷	۰/۰۸
	مهارت‌های اجتماعی کل	۱۷۵/۲۷	۲	۸۷/۶۳	۷/۸۳	۰/۰۰۱	۰/۱۹
جنسیت	عدم کفایت اجتماعی	۲/۷۱	۱	۲/۷۱	۰/۲۳	۰/۶۳	۰/۰۰۴
	نداشتن مهارت اجتماعی	۵/۲۵	۱	۵/۲۵	۰/۳۶	۰/۵۴	۰/۰۰۶
	ارتباط نداشتن با هم‌سالان	۰/۴۲	۱	۰/۴۲	۰/۱	۰/۷۴	۰/۰۰۲
	مهارت‌های اجتماعی کل	۱۶/۵	۱	۱۶/۵	۱/۴۷	۰/۲۲	۰/۰۲
گروه*جنسیت	عدم کفایت اجتماعی	۷۲/۵۳	۱	۷۲/۵۳	۶/۲۲	۰/۰۱	۰/۰۹
	نداشتن مهارت اجتماعی	۲۷/۷	۱	۲۷/۷	۱/۹۳	۰/۱۶	۰/۰۳
	ارتباط نداشتن با هم‌سالان	۱۹/۳۶	۱	۱۹/۳۶	۴/۹۸	۰/۰۳	۰/۰۷
	مهارت‌های اجتماعی کل	۸/۰۴	۱	۸/۰۴	۰/۷۱	۰/۳۹	۰/۰۱

باتوجه به نتایج جدول ۵، گروه‌های کنترل پویانمایی و قصه‌گویی در مهارت اجتماعی کل و مؤلفه عدم کفایت اجتماعی در سطح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ تفاوت معناداری دارند. باتوجه به مقدار ضریب اتا، آموزش‌ها به مقدار ۱۹ درصد باعث تأثیر در متغیر مهارت اجتماعی کل و به میزان ۱۳ درصد باعث تأثیر در مؤلفه عدم کفایت اجتماعی می‌شود. نتایج

آزمون تعقیبی بنفرونی (جدول ۶) نشان داد که درمورد مؤلفه عدم کفایت اجتماعی تفاوت معناداری بین دو گروه پویانمایی و کنترل وجود دارد. درمورد متغیر مهارت‌های اجتماعی کل، گروه کنترل با گروه پویانمایی و گروه قصه تفاوت معناداری دارد.

جدول ۶. آزمون بنفرونی مقایسه گروه‌ها در عدم کفایت اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی کل از نظر والدین

متغیر	گروه	گروه	تفاوت میانگین‌ها	p
عدم کفایت اجتماعی	پویانمایی	قصه‌گویی	-۰/۸۶	۱
		کنترل	-۳/۵۹	۰/۰۰۶
	قصه‌گویی	پویانمایی	۰/۸۶	۱
		کنترل	-۲/۷۳	۰/۰۶
مهارت اجتماعی کل	پویانمایی	قصه‌گویی	-۰/۲۳	۱
		کنترل	-۴/۹۹	۰/۰۰۱
	قصه‌گویی	پویانمایی	۰/۲۳	۱
		کنترل	-۴/۷۶	۰/۰۰۱

جدول ۷. آزمون بنفرونی مقایسه میانگین تعامل گروه*جنسیت در پس‌آزمون در متغیر عدم کفایت اجتماعی و ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان در گروه والدین

متغیر	جنسیت	گروه	میانگین	متغیر	جنسیت	گروه	میانگین
عدم کفایت اجتماعی	دختر	پویانمایی	۸۷	ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان	دختر	پویانمایی	۲/۸۲
		قصه‌گویی	۷/۲۴			قصه‌گویی	۱/۹۹
		پویانمایی	۵/۹۳			پویانمایی	۱/۴۴
		قصه‌گویی	۱۱/۹			قصه‌گویی	۳/۰۱
	پسر	کنترل	۱۰/۹۱		پسر	کنترل	۳/۷۲

نتایج جداول ۵ و ۷ نشان داد اثر تعاملی درمورد مؤلفه‌های عدم کفایت اجتماعی و ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان معنادار است. با در نظر گرفتن میانگین متغیرها در جدول ۷ مشخص شد که دختران و پسران به دو نوع مداخله به صورت متفاوتی واکنش نشان می‌دهند. کاهش قابل ملاحظه در عدم کفایت اجتماعی و ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان پسران بعد از مشاهده پویانمایی و دختران از طریق قصه‌گویی مشهود است که نتیجه تعامل بین دو متغیر گروه و جنسیت است.

فرضیه دوم: از نظر مربیان، آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق پویانمایی و قصه‌گویی در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان تأثیر دارد.

باتوجه به سطح معناداری هر مؤلفه در جدول ۸ مشخص شد که در گروه مریبان متغیر مهارت‌های اجتماعی کل و همه مؤلفه‌های آن به جز مؤلفه ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان دارای واریانس برابر در دو گروه کنترل و آزمایش‌اند. مقدار F به دست آمده نشان می‌دهد که تنها در مورد متغیر مهارت‌های اجتماعی، کل شیب رگرسیون دو متغیر تفاوت معناداری با هم ندارند و بنابراین فرض همگنی شیب رگرسیون تنها در مهارت‌های اجتماعی کل تأیید می‌شود. چون فرض همگنی شیب رگرسیون در مورد مؤلفه‌ها رعایت نشده است نمی‌توان از آزمون مانکوا استفاده کرد و بهترین آزمون جای‌گزین تحلیل واریانس چندمتغیری دوطرفه است. برای بررسی مهارت‌های اجتماعی کل از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده می‌شود. معناداری آزمون باکس (جدول ۹) بیش از $0/001$ نشان‌دهنده عدم تخطی از مفروضه یکسانی ماتریس واریانس - کوواریانس است.

جدول ۸ همگنی شیب رگرسیون و برابری واریانس لوین مهارت‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن در گروه مریبان

متغیر	همگنی شیب رگرسیون	F	p	لوین	dF1	dF2	p
عدم کفایت اجتماعی	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۳/۷۲	۰/۰۰۸	۰/۲۹	۲	۹۹	۰/۷۴
نداشتن مهارت اجتماعی	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۷/۶۴	۰/۰۰۱	۱/۵۱	۲	۹۹	۰/۲۲
ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۳/۱۸	۰/۰۱	۵/۵۸	۲	۹۹	۰/۰۰۵
مهارت‌های اجتماعی کل	پیش‌آزمون*گروه*جنسیت	۱/۹۳	۰/۱۱	۰/۷۱	۲	۹۹	۰/۴۹

جدول ۹. آزمون باکس جهت برابری ماتریس‌های کوواریانس مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه مریبان

آماره	F	Df1	Df2	p
۳۳/۲۵	۲/۶۳	۱۲	۳۵۲۳۳/۰۳	۰/۰۰۲

جدول ۱۰. تحلیل واریانس چندمتغیره برای مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی در گروه مریبان

منبع تغییرات	متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	p	مجذوراتا
گروه	عدم کفایت اجتماعی	۶۵۴/۹۹	۲	۳۲۷/۴۹	۶/۳۱	۰/۰۰۳	۰/۱۱
	نداشتن مهارت اجتماعی	۵۲۱/۹۵	۲	۲۶۰/۹۷	۸/۶۲	۰/۰۰۱	۰/۱۵
	ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان	۳۰۷/۱۹	۲	۱۵۳/۵۹	۲۹/۸۳	۰/۰۰۱	۰/۳۸
جنسیت	عدم کفایت اجتماعی	۴۷/۳۵	۱	۴۷/۳۵	۰/۹۱	۰/۳۴	۰/۰۰۹
	نداشتن مهارت اجتماعی	۳۱/۲۲	۱	۳۱/۲۲	۱/۰۳	۰/۳۱	۰/۰۱
	ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان	۶۴/۳۳	۱	۶۴/۳۳	۱۲/۴۹	۰/۰۰۱	۰/۱۱

منبع تغییرات	متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	p	مجذور اتا
گروه*جنسیت	عدم کفایت اجتماعی	۷۸/۵۲	۱	۷۸/۵۲	۱/۵۱	۰/۲۲	۰/۰۱
	نداشتن مهارت اجتماعی	۱۰۶/۸	۱	۱۰۶/۸	۳/۵۳	۰/۰۶	۰/۰۳
	ارتباط نداشتن با همسالان	۳۱/۷۲	۱	۳۱/۷۲	۶/۱۶	۰/۰۱	۰/۰۶

باتوجه به نتایج جدول ۱۰، گروه های کنترل پویانمایی و قصه گویی در مؤلفه های عدم کفایت اجتماعی، نداشتن مهارت اجتماعی، و ارتباط نداشتن با همسالان در سطح معناداری ۵ درصد تفاوت معناداری دارند. باتوجه به مقدار ضریب اتا، آموزش به میزان ۱۱ درصد باعث تأثیر در مؤلفه عدم کفایت اجتماعی، به مقدار ۱۵ درصد باعث تأثیر در مؤلفه نداشتن مهارت اجتماعی، و به میزان ۳۸ درصد باعث تأثیر در مؤلفه ارتباط نداشتن با همسالان می شود.

جدول ۱۱. آزمون بنفرونی برای مقایسه گروه ها در پس آزمون مؤلفه های مهارت های اجتماعی در گروه مریان

متغیر	گروه	گروه	تفاوت میانگین ها	p
عدم کفایت اجتماعی	قصه گویی	پویانمایی	-۵/۲۷	۰/۰۰۶
		کنترل	-۵/۶۷	۰/۰۰۹
	پویانمایی	قصه گویی	۵/۲۷	۰/۰۰۶
		کنترل	-۰/۳۹	۱
نداشتن مهارت اجتماعی	قصه گویی	پویانمایی	-۳/۵۹	۰/۰۱
		کنترل	-۶/۳۳	۰/۰۰۱
	پویانمایی	قصه گویی	۳/۵۹	۰/۰۱
		کنترل	-۲/۷۳	۰/۲۱
ارتباط نداشتن با همسالان	قصه گویی	پویانمایی	-۰/۵۵	۰/۸۷
		کنترل	-۵/۷۶	۰/۰۰۱
	پویانمایی	قصه گویی	۰/۵۵	۰/۸۷
		کنترل	-۵/۲	۰/۰۰۱

نتایج آزمون تعقیبی بنفرونی (جدول ۱۱) نشان داد که تأثیر قصه گویی در مؤلفه های عدم کفایت اجتماعی و نداشتن مهارت اجتماعی به طور معناداری بیش از پویانمایی بوده است، هم چنین فقط بین پویانمایی و کنترل تفاوت معناداری در ارتباط نداشتن با همسالان وجود دارد.

جدول ۱۲. آزمون بنفرونی مقایسه دختران و پسران در مؤلفه ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان در گروه مریبان

متغیر	جنسیت a	جنسیت b	تفاوت میانگین‌ها a-b	p
ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان	دختر	پسر	-۳/۳۷	۰/۰۰۱

مطابق جدول ۱۰ در بخش جنسیت مؤلفه ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان معنادار شده است. بررسی میانگین‌ها در این مؤلفه نشان داد که دختران از لحاظ ارتباط با هم‌سالان پیشرفت بیش‌تر و معنادارتری از پسران (جدول ۱۲) داشته‌اند. هم‌چنین نتایج جدول ۱۰ نشان داد که اثر تعاملی جنسیت و روش معنادار است. مقایسه میانگین‌ها (جدول ۱۳) نشان داد که هم پویانمایی و هم قصه‌گویی تأثیر بیش‌تری در دختران نسبت به پسران داشته است.

جدول ۱۳. آزمون بنفرونی برای بررسی تعامل جنسیت*گروه در مؤلفه ارتباط‌نداشتن با هم‌سالان در گروه مریبان

متغیر	گروه	جنس	میانگین
عدم ارتباط با هم‌سالان	قصه‌گویی	دختر	۱/۰۵
		پسر	۴/۲
	پویانمایی	دختر	۲/۹
		پسر	۳/۴۶
	کنترل	پسر	۸/۳۹

جدول ۱۴. آزمون تحلیل کوواریانس برای متغیر مهارت‌های اجتماعی کل در گروه مریبان

مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	p	مجذورات	گروه
۵۷۴/۲۸	۲	۲۸۷/۱۴	۱۷/۵۲	۰/۰۰۱	۰/۲۷	گروه
۴۷/۹	۱	۴۷/۹	۲/۹۲	۰/۰۹	۰/۰۳	جنسیت
۰/۶۷	۱	۰/۶۷	۰/۰۴	۰/۸۳	۰/۰۰۱	گروه*جنسیت

باتوجه به جدول ۱۴، بین گروه‌ها در متغیر مهارت‌های اجتماعی کل تفاوت معناداری وجود دارد. باتوجه به مقدار ضریب اتا، اثر آموزش بر متغیر مهارت‌های اجتماعی کل ۲۷ درصد است. هم‌چنین، نتایج آزمون بنفرونی (جدول ۱۵) نشان داد که در متغیر مهارت‌های اجتماعی کل گروه کنترل با هر دو گروه قصه‌گویی و پویانمایی تفاوت معناداری دارد.

جدول ۱۵. آزمون بنفرونی برای مقایسه گروه‌ها در پس‌آزمون متغیر مهارت‌های اجتماعی کل در گروه مریبان

متغیر	گروه	گروه	تفاوت میانگین‌ها	p
مهارت اجتماعی کل	قصه‌گویی	پویانمایی	۰/۱۱	۱
		کنترل	-۷/۳۱	۰/۰۰۱
	پویانمایی	قصه‌گویی	-۰/۱۱	۱
		کنترل	-۷/۴۳	۰/۰۰۱

۵. بحث و نتیجه‌گیری

امروزه اهمیت آموزش در دوره پیش‌دبستانی هم از نظر رشد کلی فرد و هم از نظر تأثیر در مراحل بعدی زندگی آشکار شده است، زیرا سرعت یادگیری کودکان در سنین پیش‌دبستانی بیش از هر زمان دیگر در زندگی است. به همین دلیل، فراهم کردن آموزش‌های مناسب به رشد و پرورش استعدادها و مهارت‌های کودکان کمک می‌کند (کریمی ۱۳۸۵: ۳۸).

در پژوهش حاضر تأثیر آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق پویانمایی و قصه‌گویی در رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی تأیید شد. نتایج فرضیه اول در گروه والدین نشان داد که آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی و پویانمایی به‌طور معناداری ($p < 0/001$) باعث رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی می‌شود. هم‌چنین، نتایج فرضیه دوم در گروه مریبان نشان داد که آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق قصه‌گویی به‌طور معناداری ($p < 0/001$) باعث رشد مهارت‌های اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی می‌شود. یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج همایی و همکاران (۱۳۸۸)، رجب‌پور فرخانی و جهانشاهی (۱۳۹۰)، روشن چسلی (۱۳۹۲)، علی اکبری و همکاران (۱۳۹۳)، گودرزی و همکاران (۱۳۹۳)، طهماسبی آشتیانی و همکاران (۱۳۹۳)، شکوفه‌فرد و همکاران (۱۳۹۴)، جمالی فیروزآبادی و آقائی میسلی (۱۳۹۴)، رجبی و همکاران (۱۳۹۶)، هوی و لو (Hue and Lou 2006)، یونستینس دوتیر (Unnsteinsdottir 2012)، و خان تری جی ترانن (Khantreejitranon 2018) درباره مؤثر بودن روش قصه‌گویی برای کودکان و با نتایج مفیدی و کیفیلی مقدم (۱۳۹۱)، امرال (Emral 2001)، ویلیامسون (Williamson 2002)، برنی و بترنکورت (Berney and Bétrancourt 2016)، و دیگران (Diergartena et al. 2017) درباره مؤثر بودن تماشای پویانمایی در کودکان هم‌خوانی دارد.

هم‌چنین، یافته‌های فرضیه دوم مؤثرتر بودن آموزش به‌روش قصه‌گویی را در مقایسه با آموزش به‌روش پویانمایی از نظر مریبان نشان داد. دلیلش این است که مریبان در روش قصه‌گویی نقش فعال و روشنی در آموزش ارزش‌های اخلاقی دارند، اما در زمان پخش پویانمایی به‌حاشیه رانده می‌شوند (گویی در زمان پخش پویانمایی مریب حذف می‌شود یا حداقل نقشی منفعل پیدا می‌کند). یافته‌های فرضیه دوم با یافته‌های لنهاارت و همکاران (Lenhart et al. 2020) هم‌خوانی دارد. گرچه پژوهش مداخله‌ای قصه‌گویی شفاهی / قصه‌خوانی با صدای بلند* اجرا توسط مریب / پخش از نوار، توسط لنهاارت و همکاران (ibid.) بر روی نمونه ۶۰ نفری از کودکان ۴-۶ ساله مؤثر بودن هر چهار روش را در افزایش واژه‌آموزی کودکان و افزایش فهم و درک قصه نشان داد، اما درگیری فعال قصه‌گو (در فرایند قصه‌گویی به کودکان پیش‌دبستانی) بیش‌ترین تأثیر را در افزایش واژه‌آموزی کودکان و افزایش فهم و درک قصه دارد.

درمورد تأثیر پویانمایی در کودکان، روان‌شناسان معتقدند که کودکان از تصاویر بیش‌تر از اصوات تأثیر می‌پذیرند. کودکان با تصاویر زودتر ارتباط برقرار می‌کنند، زیرا با تصویر احساس هم‌ذات‌پنداری بیش‌تری دارند. پس می‌توان از پویانمایی برای پرکردن اوقات فراغت کودکان و آموزش مفاهیم علمی، اخلاقی، منطقی، دینی، و مهارت‌های عملی استفاده کرد. هم‌چنین، پویانمایی با پیوند کودکان با دنیای خیال نیروهای مزاحم یادگیری مانند ترس، خجالت، و احساس ناتوانی را تعدیل می‌کند (Doris and Stich 2005). از آن‌جاکه کودکان تقلید و همانندسازی بالایی دارند، بهتر است برای آموزش مفاهیم و سرمشق‌های اخلاقی از داستان‌هایی استفاده کرد که به‌صورت پویانمایی درآمده است. نتایج مطالعه کلاسیک عروسک بوبو بر کودکان پیش‌دبستانی توسط بندورا (Bandura) اهمیت یادگیری مشاهده‌ای از طریق سرمشق‌دهی و تقلید از دیگران را نشان داد (ستراک ۱۳۸۵: ۳۸۳). گرچه کودکان مسائل اطراف خود را بیش‌تر از طریق مشاهده و تقلید از والدین کسب می‌کنند، ولی از دوره نوجوانی تأثیر گروه‌های هم‌سالان، هنرمندان، و ورزش‌کاران بیش‌تر می‌شود.

شرام (Schramm 2007) دریافت که پویانمایی به‌آسانی می‌تواند با کودکان رابطه صمیمانه برقرار کند، آن‌ها را بخنداند، باعث تفریح، انبساط خاطر، و فراغت کودکان شود، آن‌ها را ارضا کند، و به آن‌ها فرصت دهد که در عالم خیال در داستان‌ها و حوادث شورانگیز سهمی داشته باشند. بنابراین، می‌توان قدرت تخیل کودک را به‌کمک پویانمایی پرورش داد. اگر کودکان آموزش اخلاقی ببینند، ساختار ذهنی خود را براساس

هم‌دلی، وجدان، احترام به دیگران، مهربانی، راست‌گویی، و شجاعت بنیان می‌گذارند و خواهند توانست مرز بین دیدگاه‌های خود و دیگران را بشناسند (مفیدی و کفیلی مقدم ۱۳۹۱). بنابراین، مشخص می‌شود که آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق پویانمایی می‌تواند مهارت‌های اجتماعی کودکان مانند ارتباط با هم‌سالان، احترام به دیگران، کنترل خشم، و پذیرش پی‌آمد اعمال را بهبود بخشد.

براساس مطالعات حبیب و سلیمان (Habib and Soliman 2015)، هر کودک به‌طور میانگین از دوره مهدکودک تا پایان دبیرستان حدود ۱۸۰۰۰ ساعت را صرف تماشای تلویزیون می‌کند. به‌نظر آنیسا نیر (Nair 2020)، آثار مثبت تماشای پویانمایی در کودکان عبارت‌اند از کمک به رشد شناختی، کمک به رشد زبان، رشد خلاقیت، شادکردن و خنداندن، یادگیری درباره‌ی اشیای اطراف، و تسریع یادگیری و آثار منفی تماشای پویانمایی عبارت‌اند از تشویق خشونت، تشویق به استفاده از واژگان نامناسب، تشویق رفتارهای غیراجتماعی، تقویت پذیرش نقش‌های منفی، افزایش مشکلات بینایی، و کم‌تحركی. ارزیابی ۲۲۳ مادر توسط ایورندی و اُزدمیر (Ivrendi and Ozdemir 2010) از آثار پویانمایی بر کودکان مهدکودکی و پیش‌دبستانی نشان داد از نظر مادران با تحصیلات دانشگاهی پویانمایی‌ها «حمایت‌کننده‌ی یادگیری» هستند. درمقابل، از نظر مادران با تحصیلات ابتدایی پویانمایی‌ها کودکان را از دنیای واقعی منحرف می‌کنند. تریپاتی و همکاران (Tripathi et al. 2016) در نظرسنجی از ۱۰۰ نفر از والدین دارای کودک ۳-۶ سال درباره‌ی اثر پویانمایی بر کودکان دریافتند: از نظر ۶۴ درصد پویانمایی به رشد سریع ذهنی کمک می‌کند، از نظر ۶۵ درصد پویانمایی درک مذهبی کودکان را رشد نمی‌دهد، ولی از نظر ۵۱ درصد پویانمایی به رشد اخلاقی کمک می‌کند، و از نظر ۷۳ درصد پویانمایی پتانسیل یادگیری کودکان را افزایش می‌دهد.

درمورد تأثیر قصه در کودکان، پژوهش‌ها نشان داده که طرح آسان و غیرمستقیم مسائل برای کودک و درگیرکردن ناهوشیار وی در امر یادگیری یکی از کاربردهای قصه‌گویی و قصه‌خوانی است. عنصر مهمی که به قصه‌ها نیروی نفوذ می‌بخشد عنصر «تطابق‌یابی» است. تطابق‌یابی یک فرایند ناخودآگاه ذهنی است. وقتی بچه‌ها به قصه گوش می‌دهند آن را با خاطرات خود پیوند می‌دهند. آنان می‌کوشند تا تجربیات فعلی از داستان را با وقایعی از گذشته خود در ذهن مرتبط کنند (یاوندحسینی و دیگران ۱۳۹۳). ازاین‌رو، ارائه آموزش‌ها در قالب قصه‌های جذاب به یادگیری عمیق‌تر کودکان منجر می‌شود. هم‌چنین، همانندسازی با شخصیت‌های داستانی و سپس ایفای نقش بر مبنای سناریوهای تعریف‌شده منجر به

خودکنترلی بیش تر و تعامل های مثبت تر با هم سالان می شود (یحیی محمودی و دیگران ۱۳۹۲). وجود فعالیت های نظیر پرسش و پاسخ در مورد داستانی که شنیده اند یا پویانمایی ای که تماشا کرده اند، بحث گروهی درباره تعارض ها و راه حل آن ها، بحث در مورد تجربیات شخصی کودکان که مشابه روی دادهای داستان باشد، ایفای نقش، و نقاشی در پایان قصه گویی / تماشای پویانمایی می تواند اثربخشی این آموزش ها را افزایش دهد. همچنین، مشخص شده است که قصه خوانی والدین برای کودکان و کودکان برای والدین تأثیرات مثبتی در یادگیری عمومی آن ها دارد و کلاس های قصه خوانی در مدارس باعث افزایش یادگیری (سوادآموزی) کودکان می شود (کربی ۱۹۹۵: ۵۱).

بزرگ ترین محدودیت پژوهش حاضر عدم همکاری برخی از والدین برای تکمیل پرسش نامه ها بود که همین امر باعث متفاوت شدن گروه والدین (۷۱ نفر) و مربیان (۱۰۲ نفر) شد. براساس نتایج پژوهش حاضر پیش نهاد می شود:

۱. باتوجه به حمایت پژوهش های متعدد از تأثیر قصه گویی در رشد کودکان، والدین و مربیان از سال های اولیه کودکی برای کودکان قصه بگویند، قصه هایی متناسب با سن کودک و مناسب از نظر محتوا؛

۲. باتوجه به قدرت تقلید و همانندسازی کودکان، والدین از مشاهده پویانمایی های خشونت آمیز از سوی کودکان جلوگیری کنند و هم چنین از بیان قصه های ترسناک و نامناسب برای کودکان پرهیز کنند؛

۳. باتوجه به پایین بودن مهارت های اجتماعی پسران در مقایسه با دختران در پژوهش حاضر، پیش نهاد می شود برنامه هایی برای آموزش این مهارت ها به پسران پیش از ورود به مدرسه طرح ریزی و اجرا شود؛

۴. گرچه در این پژوهش مادران و مربیان به ارزیابی کودکان پرداختند (چون کودکان سواد نداشتند)، پیش نهاد می شود در پرسش نامه ها از استیکرها و ایموجی ها استفاده شود تا خود کودکان با مشاهده شکل ها به آن ها پاسخ دهند.

کتاب نامه

پاکدامن، فاطمه و دیگران (۱۳۹۴)، «تأثیر قصه درمانی بر اضطراب، درد، و خشم از دندانپزشکی در کودکان ۴-۸ سال تحت مراقبت از دندان پزشکی»، *دندان پزشکی کودکان ایران*، دوره ۱۰، ش ۲. پالانت، جولی (۱۳۸۹)، *تحلیل داده های علوم رفتاری با برنامه spss*، ترجمه اکبر رضایی، تبریز: فروزش.

اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی ... (محدثه محمدی نصرآباد و دیگران) ۲۴۵

- جلیلی آبکنار، سیده‌سمیه (۱۳۸۹)، «آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان آسیب‌دیده اجتماعی»، *تعلیم و تربیت استثنایی*، س ۱۰، ش ۱۰۴.
- جمالی فیروزآبادی، محمود و آزاده آقائی میبدی (۱۳۹۴)، «بررسی تأثیر قصه‌گویی بر مهارت‌های اجتماعی و رابطه کودک با والد کودکان پیش‌دبستانی»، *تحقیقات روان‌شناختی*، ش ۲۲.
- حسین خانزاده، عباسعلی و ساجد یعقوب‌نژاد (۱۳۸۹)، «بررسی مهارت‌های اجتماعی موردنیاز دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در محیط‌های شغلی»، *تعلیم و تربیت کودکان استثنایی*، س ۱۰، ش ۱۰۶.
- خاکپور، مسعود و معصومه مهرآفرید (۱۳۹۱)، «فضاوت اخلاقی کودکان پیش‌دبستانی پنج و شش‌ساله»، *تفکر و کودک*، س ۳، ش ۱.
- خسروی، زهره و خسرو باقری (۱۳۸۷)، «راهنمای درونی‌کردن ارزش‌های اخلاقی از طریق برنامه درسی»، *مطالعات برنامه درسی*، دوره ۲، ش ۸.
- رجب‌پور فرخانی، سمیه و فاطمه جهانشاهی (۱۳۹۰)، «اثربخشی قصه‌درمانی در کاهش اختلال رفتاری دانش‌آموزان پسر مقطع ابتدایی»، *تفکر و کودک*، س ۲، ش ۲.
- رجبی همدانی، مهسا و دیگران (۱۳۹۶)، «افسانه‌های ایرانی پریان ابزاری برای فکرپروری کودکان (ره‌یافتی آموزشی براساس نظریه لیمن)»، *تفکر و کودک*، س ۸، ش ۲.
- رضایی آقاجان، مریم و دیگران (۱۳۹۸)، «مقایسه بازی‌های سنتی و نوین دوره ابتدایی از منظر ارزش‌آموزی»، *تفکر و کودک*، س ۱۰، ش ۱.
- روشن چسلی، رسول (۱۳۹۲)، «تأثیر قصه‌گویی مبتنی بر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر بهبود مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری دانش‌آموزان پسر هشت تا ده‌ساله مبتلا به اختلال رفتار مقابله‌ای و بی‌اعتنایی (ODD)»، *روان‌شناسی بالینی*، دوره ۳، ش ۱۰.
- سپهر، حمید و رؤیا زمانی (۱۳۹۵)، *فراگیرنده و مدیریت یادگیری*، تهران: کتاب ماه.
- سلیمان‌نژاد، اکبر و حورا سودی (۱۳۹۳)، «بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق قصه‌های قرآنی بر کودکان»، *روان‌شناسی و دین*، س ۷، ش ۲.
- ستراک، جان دلیو (۱۳۸۵)، *روان‌شناسی تربیتی*، ترجمه مرتضی امیدیان، یزد: دانشگاه یزد.
- شکوفه‌فرد، شایسته و دیگران (۱۳۹۴)، «اثربخشی قصه‌گویی بر کاهش مشکلات زمان خواب و بهبود رابطه کودک - مادر»، *روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، دوره ۱۱، ش ۴۳.
- شکوهی، غلامحسین (۱۳۸۱)، *تعلیم و تربیت و مراحل آن*، مشهد: آستان قدس رضوی.
- طهماسبی آشتیانی، سمیرا و دیگران (۱۳۹۳)، «تأثیر کتاب درمانی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان دختر و پسر ۷-۱۲ سال عضو فعال کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان تهران»، *کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی*، دوره ۱۷، ش ۳، ش پیاپی ۶۷.
- عباسی، سمیرا و دیگران (۱۳۹۴)، «بررسی ارتباط سبک فرزندپروری زنان شاغل در مراکز درمانی با اضطراب، گوشه‌گیری، و پرخاشگری کودکان پیش‌دبستانی»، *پژوهش پرستاری*، دوره ۱۱، ش ۲.

علی اکبری، مهناز و دیگران (۱۳۹۳)، «اثربخشی قصه‌گویی بر مؤلفه‌های هوش اخلاقی کودکان دختر پیش‌دبستانی در شهر اصفهان»، *شناخت اجتماعی*، دوره ۳، ش ۲. کاردان، علی محمد (۱۳۸۱)، *سیر آرای تربیتی در غرب*، تهران: سمت. کربی، فیلیپ (۱۹۹۵)، *قصه‌گویی و قصه‌خوانی، روش علمی برای پرورش و یادگیری*، ترجمه حمید سپهر و رویا زمانی، یزد: تیک.

کردی، احسان و دیگران (۱۳۸۹)، «مقایسه مهارت‌های اجتماعی، خودپنداره و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر کم‌شنوای مدارس راهنمایی عادی و استثنایی شهر اهواز»، *تعلیم و تربیت استثنایی*، س ۱۰، ش ۱۰۴.

کریمی، عبدالعظیم (۱۳۸۵)، *مراحل شکل‌گیری اخلاق در کودک، روان‌شناسی رشد*، تهران: عابد. گودرزی، نسرین و دیگران (۱۳۹۳)، «اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی به‌روش قصه‌گویی بر میزان کم‌رویی دانش‌آموزان»، *مطالعات روان‌شناسی بالینی*، دوره ۵، ش ۱۷. مفیدی، فرخنده و سیما کفیلی مقدم (۱۳۹۱)، «اثربخشی آموزش اخلاق به‌کمک فیلم‌های پویانمایی در رشد اخلاقی دانش‌آموزان پیش‌دبستانی»، *تحقیقات روان‌شناختی*، دوره ۴، ش ۱۵. مقتدری، نازفر و ژاله رفاهی (۱۳۹۰)، «اثربخشی آموزش ارزش‌های زندگی بر رشد اجتماعی کودکان و خودکارآمدی والدین آن‌ها»، *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، دوره ۸، ش ۳۰. ناخدا، مریم و آرزو جوادی (۱۳۹۲)، «قصه‌گویی دیجیتال در وب‌سایت‌های کودکان و نوجوانان ایران: الزامات و راه‌کارها»، *فصل‌نامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتاب‌خانه‌های عمومی*، دوره ۲۰، ش ۱. همایی، رضا و دیگران (۱۳۸۸)، «تأثیر قصه‌گویی بر سازگاری کودکان»، *مطالعات روان‌شناختی*، دوره ۵، ش ۲.

یاوندحسینی، اصغر و دیگران (۱۳۹۳)، «بررسی اثربخشی درمان شناختی-رفتاری و قصه‌درمانی بر کاهش اختلالات رفتاری نوجوانان»، *پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره*، دوره ۴، ش ۱. یحیی محمودی، ندا و دیگران (۱۳۹۲)، «اثربخشی آموزش گروهی مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر قصه‌گویی بر مشکلات رفتاری برونی‌سازی‌شده کودکان»، *روان‌شناسی تحولی*، دوره ۹، ش ۳۵.

Berney, S. and M. Bétrancourt (2016), "Does Animation Enhance Learning? A Meta-Analysis", *Journal of Computers and Education*, vol. 101.

Diergartena, A. K. et al. (2017), "The Impact of Media Literacy on Children's Learning from Films and Hypermedia", *Journal of Applied Developmental Psychology*, vol. 48.

Doris, J. and S. Stich (2005), "As a Matter of Fact: Empirical Perspective on Ethics," *The Oxford Handbook of Contemporary Philosophy*, in: F. Jackson and M. Smith (eds.) Oxford: Oxford University Press.

Emral, L. G. (2001), "The Role of Animation on Personality Children", *American Meat Science Association*, Kansas City.

- Habib, K. and T. Soliman (2015), "Cartoons' Effect in Changing Children Mental Response and Behavior", *Open Journal of Social Sciences*, vol. 3, no. 9:
<<http://dx.doi.org/10.4236/jss.2015.39033>>.
- Hui, A. and S. Lou (2006), *Story Telling for Increase Social Skills*, Center for Child Development, Hong Kong.
- Ivrendi, A. and A. A. Ozdemir (2010), "Mothers Evaluation of Cartoons Influence on Early Childhood Children", *Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol. 2, Issue 2.
- Khantreejitranon, A. (2018), "Using a Social Story Intervention to Decrease Inappropriate Behavior of Preschool Children with Autism", *Kasetsart Journal of Social Sciences*, vol. 39, Issue 1.
- Lenhart, J. et al. (2020), "More than Words: Narrator Engagement During Storytelling Increases Children's Word Learning, Story Comprehension, and on-task Behavior", *Early Childhood Research Quarterly*, vol. 51.
- Nair, A. (2020), "Positive and Negative Effects of Cartoons on Child Behavior and Development", From <http://www.parenting.firstcry.com> (March,8,2020).
- Schramm, G. A. (2007), "Impact on Quality Children's Animation Film", *Microbiol Methods*, vol. 64.
- Tripathi, P. et al. (2016), "The Effect of Cartoon on Children", *Asian Journal of Home Science*, vol. 11, Issue 2, DOI: 10.15740/HAS/AJHS/11.2/400-403.
- Unnsteinsdottir, K. (2012), "The Influence of Sandplay and Imaginative Storytelling on Children's Learning and Emotional-Behavioral Development in an Icelandic Primary School", *The Arts in Psychotherapy*, vol. 39, Issue 4.
- Williamson, D. R. (2002), "Effects of Reading Stories to Teach Ethics", *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 70.

